

Sant Jordi al Matarranya

Se celebra a Pena-roja la 3a lectura literària de la comarca amb l'obra *Les aventures del sastre Roc d'Arça*, de Desideri Lombarte. [p.4]

6è "Contapatis" a Fraga

Els alumnes del CEIP S. José de Calasanz celebren aquesta festa de la literatura contada, organitzada pel Departament de Llengua Catalana. [p.8]

TEMPS DE FRANJA

digital.15

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Represaliats homenatjats

L'Ateneu Republicà de Binèfar i Comarca homenatja les persones represaliades pel franquisme amb poemes, manifestos i música. [p.12]

Dol per Pere-Enric Barreda

Consternació per la mort sobtada del cronista oficial de Benassal i Ares, llatinista prestigiós i treballador incansable de la cultura. [p.14 i 17]

2.30€. Any 15. La Franja, maig de 2014

Mequinensa!

Exposició de fotografies de Jesús Moncada al Born Centre Cultural [p.7]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Llitera
- 13 Ribagorça
- 14 Cultura
- 15 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.
- 19 Opinió

Imatge coberta: Foto de l'exposició "Mequinensa!" de Jesús Moncada.

TEMPS DE FRANJA digital 15

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:
 El Matarranya: Josep M. Baró, M. D. Gimeno,
 José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Carles Sancho.

El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messuguier i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Esplugas, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:
 Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolin s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-d'ourens:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Per la dignitat de l'aragonès i el català als "Premis de la Música aragonesa"

La música és una de les més populars expressions de la cultura que, a Aragó, ens ha deixat a més molts artistes amb molt talent i projecció. La conservació de les nostres llengües s'ha fonamentat també d'una manera bastant important en els músics i lletristes que les han utilitzat. Per això, des de "Esfendemos as luengas", considerem força important l'ús de les llengües d'Aragó, aragonès i català, en el món de la música i el reconeixement a les persones que, utilitzant-les, ajuden a la seva conservació, prestigi i extensió.

Precisament per això, creiem que el tracte que han rebut les nostres llengües en les últimes edicions dels Premis de la Música Aragonesa és més que millorable.

Ja des de l'any passat hi va haver un inexplicable canvi de nom. El premi que, des de 2005, s'havia anomenat "Premio a la mejor canción en lengua minoritaria aragonesa", va passar a anomenar-se, en a XIV edició "Premio a la mejor canción en lengua autóctona aragonesa", donant així espai, no sabem si voluntàriament o no, a les teories acientífiques i lingüicides del govern d'Aragó.

Tant en el propi nom del premi, com a la gala, en els XV premis de la música aragonesa es va tornar a amagar el nom de les llengües, aragonès i català, nomenant al primer amb el més que caspós i vulgaritzador nom de "fabla" i oblidant la segona.

El lliurament del premi no només va esquivar qualsevol tipus de reivindicació lingüística, el que es podria fins i tot entendre, sinó que des dels guionistes de la gala es va menysvalorar el premi qualificant-lo com "l'única oportunitat de moltes bandes per aconseguir-ne un". Tampoc ni els lliuradors ni els premiats van fer cap gest amb les llengües. No entenem les raons de l'organització per infravalorar un premi que ells mateixos convoquen i donen.

Des de l'organització dels premis de la Música Aragonesa es treballa en una imatge d'avantguarda cultural que, sovint, es veu reflectida en els autors i autores premiats/des i fins i tot en la pròpia gala, la web i els recursos emprats. També es fa un gran treball en l'expansió de la música i la cultura amb més projecció recolzant moltes músiques i músics aragonesos, amb un reconeixement que poques vegades els arriba des dels mitjans de comunicació generalistes o fins i tot especialitzats.

Tanmateix, en allò que toca a la seva relació amb les llengües d'Aragó i la defensa d'aquesta part tan important i en perill de la cultura aragonesa, ens trobem amb tòpics, folklorisme, i un desconeixement bastant preocupant de la situació i realitat de l'aragonès i el català.

Esfendemos as Luengas

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsdefranja@gmail.com

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

COMARCA DEL

matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS ALTOARAGONESES
 Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
 Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
 Departament de la Presidència

Una llei volgudament inútil

“Queda derogada la Llei 10/2009, de 22 de desembre, d'us, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó, així com totes les disposicions d'igual o inferior rang que s'oposin al que és previst a la present llei.” Aquesta és la disposició derogatòria de la Llei de Llengües del PP-PAR del 9 de maig de l'any passat. Una llei, aquesta última, que com hem dit més d'una vegada, tenia com a únic objectiu la derogació de la que van aprovar el PSOE i la CHA el 22 de desembre del 2009, altrament dit, que només amb la disposició derogatòria esmentada n'hagués hagut prou.

Tot l'articulat de la Llei actual és un despropòsit, volgudament inútil i impossible de portar a terme. Fixi's-hi bé el lector només en el títol de la llei, que a diferència de la derogada, parla de “*les llengües i modalitats lingüístiques d'Aragó*” Quina forma tan barroera de semblar confusionisme i d'hissar la bandera del populisme més acientífic! Quantes llengües pròpies pot haver-hi a l'Aragó? Quatre, deu, vint...? I modalitats lingüístiques de cadascuna de les llengües? Tantes com pobles, o barris, o carrers, o, si més no, com famílies? Des de la publicació de la Llei l'hem criticada amb massa seny i molt de bona fe quan hem parlat de la “lapao” i de la “lapapyp”, sense adonar-nos que l'aplicació real de la Llei podria donar origen a moltes i moltes “lapaos” i “lapapyps”. Tot amb tot una veritable disbauxa pseudolingüística.

Aquest mes de maig es complirà

Manuel Blasco (PAR) i Dolores Serrat (PP) a la sessió de les Corts on s'aprovà la nova llei
CORTES DE ARAGÓN.

un any d'ençà la publicació d'aquesta Llei de Llengües del PP-PAR. Algú ens pot dir en quins drets dels ciutadans, aspectes o matèries s'ha notat l'aplicació de la nova Llei? On són les mesures per a conservar, recuperar, promocionar, difondre i dignificar les “lapaos” i les “lapapyps”? Coneixeu alguna mesura per augmentar les publicacions en aquestes llengües o incrementar el seu ús en els mitjans de comunicació? Què se n'ha fet envers els topònims de les comarques, pobles, monuments, carrers, etc., que haurien de ser bilingües segons la Llei? Si una cosa deixa ben clara i explícita la Llei és que “*el castellà és la llengua oficial i utilitzada a l'Aragó. Tots els aragonesos tenen el dret i el deure de conèixer-la i utilitzar-la*”. En quant a les “lapaos” i “lapapyps” serà la voluntarietat la norma reguladora.

L'Acadèmia Aragonesa de la Llengua, aquesta institució multi-

lingüe que preveu la Llei, formada per savis coneixedors del multilingüisme i de totes les seues varietats dialectals des dels Pirineus fins al Matarranya, ni tant sols té aprovats els seus estatuts per part del govern, i menys encara han estat nomenats els seus membres. Des de *Temps de Franja* estem expectants i a la vegada encuriosits i inquietes per conèixer els noms de tan il·lustres i cultes prohoms que acceptaran la responsabilitat d'uns càrrecs de tan alta qualificació.

I ara per acabar va de debò: tant de bo no facin res per desenvolupar aquesta Llei, volgudament i afortunadament inútil; seria pitjor. Només un exemple: quan la Llei diu que s'han d'ajudar econòmicament les associacions que defensen la cultura i les llengües, i s'han de fomentar de noves, el govern PP-PAR ha interpretat que la millor forma era treure-les-hi qualsevol subvenció o ajut.

Correcció a l'entrevista del TdF-121

En la resposta de Renato Simoni, on hi deia “els anarquistes [...] després d'haver contribuït decisivament al triomf de la insurrecció a una part de Espanya”, en realitat hauria de dir “els anarquistes [...] després d'haver contribuït decisivament a evitar el triomf de la insurrecció a una part d'Espanya.” La versió corregida es pot consultar a l'issuu: http://issuu.com/temps_de_franja/docs/tdf121web

“Conversarem,
passejarem
i farem versos”

Epistolari (1981-1989) p. 128

Sant Jordi al Matarranya

// CARLES SANCHO

Concert al Santuari de la Mare de Déu de la Font
SIGRID SCHMIDT VON DER TWER

“Quedaran les paraules” III Lectura continuada d’obres literàries del Matarranya va ser l’acte central de la celebració de Sant Jordi a la nostra comarca. Enguany, dins de l’Any Desideri Lombarte, l’obra seleccionada va ser la novel·la de l’escriptor pena-rogí *Les aventures del sastre Roc d’Arça* publicada recentment en al col·lecció «Lo Trinquet» editada per l’Institut de Estudios Turolenses. El lloc de la convocatòria de la lectura va ser el Santuari de la Mare de Déu de la Font a Pena-roja. Com cada any la Comarca del Matarranya és qui convoca l’acte i on hi col·laboren l’Associació Cultural del Matarranya, l’Ajuntament i les entitats

pena-rogines. La música de la banda Peñarbés va complementar la lectura. El marc on es va desenvolupar l’emotiu acte va ser el magnífic claustre del santuari, a més, el temps primaveral va acompanyar la convocatòria festiva. Una trentena de lectors i una vintena de músics van amenitzar l’acte presenciat per més d’un centenar d’espectadors que omplien el recinte. Per a la gent de Pena-roja era la cloenda d’una llarga jornada que havia començat al matí amb una caminada pels masos del terme i continuat amb un dinar de germanor al mateix santuari.

Les aventures del sastre Roc d’Arça és una novel·la que ens situa al segle XVI a Pena-roja i on apareixen personatges perfectament documentats per l’autor barrejats en altres d’inventats. La investigació històrica que va fer l’escriptor a través de l’estudi de la documentació de l’època li va servir com a base per a recrear la vila i narrar la vida dels personatges que apareixen en l’obra.

Els que veníem de fora vam poder també visitar una exposició d’art “A cop de cor” que s’havia inaugurat durant la Setmana Santa a l’interior del temple gòtic, on hi participaven 5 artistes vinculats al territori que presentaven les seues últimes creacions: dibuixos, pintures i escultures. I és que l’ajuntament de la vila té la intenció de crear un Cicle d’Expo-

sicions dins del meravellós recinte religiós del Santuari. El restaurant i hostel, el centre d’interpretació del porcí, la visita guiada del conjunt monumental, la sala d’exposicions i audicions i les convocatòries festives i culturals poden fer del Santuari de la Mare de Déu de la Font un dels llocs més emblemàtics de la comarca del Matarranya.

Al matí de la diada de Sant Jordi, la Llibreria Serret a Vall-de-roures tenia un protagonisme literari destacat. Tres escriptors signaven llibres: Marta Momblant de Beseit, Lola Salmeron d’Horta i Marta Mayans d’Arnes. El paisatge i la gent de les nostres terres han estat una font permanent d’inspiració en les seues creacions literàries. Al costat de la taula dels llibres de les escriptores, un altre col·lectiu venia roses, es tractava de les anomenades Antenes Informatives de la Comarca del Matarranya una agrupació de joves que treballa per organitzar activitats solidàries, de formació i d’oci i que coordina el Departament de Joventut.

La venda de llibres i roses també s’han organitzat des de fa uns quants anys a altres poblacions del Matarranya com a Calaceit, Queretes, Beseit, Arenys i Lledó. I és que esta festa de Sant Jordi va consolidant-se com una de les més importants en el nostre cicle festiu.

L’ESMOLET

Jordilàndies // Carles Terès

Sant Jordi és una diada especial. Enguany vaig poder passar-la a Barcelona, així les filles van poder viure aquest ambient que tant crida l’atenció a propis i forans. L’excusa era de pes: es feia una lectura pública de les tres obres finalistes del Premi Crexells, entre les quals hi ha, sorprenentment, *Licantropia*. Això em va permetre gaudir del preciós jardí romàntic de l’Ateneu Barcelonès, i conèixer l’escriptor nord-català Joan-Lluís Lluís, finalista també amb l’esplèndida novel·la *Cròniques del déu coix*. L’altre nominat, el meu admirat Pep Coll, no va poder assistir-hi per causa dels compromisos de l’exitosa *Dos taüts negres i dos de blancs*, l’altra competidora pel guardó. Vaig tenir l’honor de ser llegit, entre d’altres, per Manuel Ollé, un entusiasta de *Licantropia*; per Laura Borràs, directora de la ILC —a qui ja coneixia de ‘Priorat en persona’, organitzat pel Centre Quim Soler de la literatura i el vi’ (quina combinació més

ben trobada!)— i per Jordi Sellas, director general de Promoció i Cooperació Cultural. Vam gaudir de la companyia i el suport de dues amigues nonaspines, la Laia i l’Anna. Després, com sempre, vam haver de córrer per a complir els diversos encàrrecs i compromisos que teníem pendants.

En tornar a l’Aragó vaig veure que el sant patró que ens agermana aragonesos i catalans era motiu de polèmica des de les pàgines de l’infatigable *Heraldo* i d’altres mitjans de la comunitat. No agradava que els “medios nacionales” haguessin donat tant protagonisme a “Sant Jordi” i tan poc a “San Jorge” (ja se sap que, a Aragó, l’únic nom oficial del sant és en la llengua que va arribar en darrer lloc a aquesta terra). I Twitter n’anava ple, d’orgull manyocastellà ferit. Un de ‘molt bo’ deia més o menys “Si San Jorge viera esto de Sant Jordi se suicidaria”. No cal dir res més.

Com més va més invisibles

// ARTUR QUINTANA I FONT

El nostre Govern ha engegat des de fa uns anys una política cultural per a fer invisible la llengua catalana de l'Aragó i la cultura que conforma. Ja abans de promulgar l'actual Llei de Llengües es va apressar a suprimir el Projecte Jesús Moncada, que duia a les escoles els escriptors aragonesos en català. Poc després feia efectiva la citada Llei de Llengües que esborrava *de iure* la llengua catalana parlada a l'Aragó –*de facto*, evidentment, segueix existint– i suprimia el premi Guillem Nicolau que feia una vintena d'anys que atorgava a obres escrites en català. Aquestes són les accions més conegudes d'aquest esforç governamental per a fer-nos invisibles. No són les úniques, i a més, han estimulat col·laboracions en el mateix sentit, conscientment o inconscient, de part de la societat civil. En tenim una bona mostra al llibre, recentment publicat, d'en Juan Domínguez Lasierra: *Los Cisnes aragoneses. De Marcial a los penúltimos poetas*, Cuarte de Huerva: Delsan, 2013. Es tracta d'una antologia comentada de la poesia aragonesa des d'en Marcial fins als poetes nascuts a la dècada dels setanta del segle passat, amb un darrer comentari, sense antologia tanmateix, fins a 2012. L'autor comenta i antologa els poetes aragonesos en llatí (17 pàgines), en àrab i 'aljamiat' (21 p.), en hebreu i 'sefardi' (4 p.), en occità i gallec (19 p.), en castellà (441 p.), en aragonès (7

p.). El comentari als poetes aragonesos de llengua catalana és de cinc ratlles on en dóna 9 noms, i no n'antologa cap. Esmenta també dos autors que van escriure en català a l'Aragó: el comte de Guimerà, que en el barroc presidia l'Academia de la Pítima, del qual queda clar que no era aragonès, i B. F. Romeo y Belloc que escriu en català, com també ho fa en francès o italià. La seva llengua natural era l'aragonès i en aquesta llengua és antologat. Les cinc ratlles dedicades a comentar la producció poètica sencera en català d'autors aragonesos només es troba després d'una atenta lectura del llibre, perquè no n'hi ha cap referència a l'índex, mentre sí que n'hi ha per a totes les altres llengües aragoneses de poesia i als seus autors. Si compareu aquesta obra amb la de M. S. Catalán i A. Faro: *Introducción a la historia de la literatura en Aragón*. Saragossa: Mira 2010, 460 p., publicada, doncs, quan encara regien unes altres lleis, veurem que a la literatura aragonesa en català s'hi dedica un capítol de 4 pàgines, i uns quants comentaris dins del cos de l'obra. De quatre planes a cinc ratlles el procés d'invisibilitat de la literatura catalana de l'Aragó, fomentat eficaçment pel Govern, ha fet passos de gegant. En el llibre d'en Domínguez Lasierra som a tocar del no-res pel que fa la poesia aragonesa en català. Tanmateix qui no la hi busque, traurà bon profit d'aquesta antologia co-

Franchó Nagore
BLOC IGNACIO
ALMUDÉVAR

mentada, tot i que la part dedicada a la poesia en aragonès siga una mica magra: tres autors contemporanis (Conte, Nagore i Vicente de Vera) i dos d'anteriors (Romeo y Belloc i Méndez Coarasa) enfront de 15 poetes en aragonès al llibre de Catalán/Faro.

En Domínguez Lasierra escriu en un confidencial to de convia, per dir-ho en el català de la Codoñera, que fa de bon llegir. Sembla que per imposicions editorials l'autor ha hagut de prescindir de força notes i de l'aparell bibliogràfic, i això és causa que moltes referències que dóna facen de mal trobar, com quan esmenta un poema d'en Sender, *Las nubes blancas*, del qual ens indica que en José Ignacio Micolau va trobar-lo a *El Pueblo* d'Alcanyís (p. 293). I és clar que trobo encertadíssima la inclusió a l'antologia d'uns versos de Manuel Alvar, que no puc deixar de citar:

7

*Por pura curiosidad:
¿Con cuántos muertos se hace
la tumba de un general?*

VANITAS VANITATIS

El Parlament Europeu i les llengües amenaçades (i III) // Vicent de Melchor

En esta tercera i última entrega sobre la *Resolució* [2013/2007(INI) || P7_TA(2013)0350] *del Parlament Europeu, de l'11 de setembre del 2013* relativa a llengües en perill veurem algunes mostres suplementàries de les propostes que fa el PE als Govern i les Regions de la UE. Així, el PE: #13 "Considera que una política de revitalització lingüística es un esforç de llarga durada que ha de descansar en la planificació coordinada i variada d'activitats en diversos àmbits, en particular l'educació (amb l'educació preescolar i primària com a principal actiu)"; #17 "Fa remarca en la importància de la transmissió intergeneracional de les llengües amenaçades a l'interior de les famílies i en la promoció de l'ensenyança de les llengües amenaçades de desaparició dins d'un sistema educatiu específic, si

calgués"; #35 "Creu que la Comissió ha de prestar atenció al fet que alguns Estats membres i algunes Regions estan posant en perill amb les seues polítiques la supervivència de llengües en l'interior de les seues fronteres". A part, també són remarcables les 24 *consideracions* prèvies, com la K), segons la qual no es veu positiu que hi haja "idiomes europeus amenaçats de desaparició, parlats per comunitats transfrontereres, [que] són objecte de nivells de protecció diferents segons l'Estat membre o la regió on viuen els seus parlants" o la T), que considera, netament, que "l'ensenyança en la llengua materna és el mitjà més eficaç per aprendre". A més de les consideracions i les peticions, la Resolució del Parlament Europeu inclou una secció de fonaments jurídics sobre la qüestió, amb una vintena d'entrades.

Presentació de *La col·lectivització de Queretes* a la Universitat de Barcelona

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

L'interès que va despertar l'acte de presentació del llibre *Queretes. La col·lectivització d'un poble aragonès durant la Guerra Civil (1936-1938)* a la Universitat Central de Barcelona, el dimarts 1 d'abril, es demostra pel fet d'haver-hi de canviar l'aula per una més gran, vist el nombre d'assistents que romanien dempeus.

Obrí l'acte el catedràtic de la Universitat de Basilea i expert en filologia romànica i lexicografia catalana, Germà Colon Domènec, el qual donà la paraula a Artur Quintana, expert filòleg de català occidental i membre de l'IEC, que, entre altres coses, destacà la nul·la importància que la majoria dels historiadors li donen a la llengua, però que no era el cas dels autors del llibre que es presentava. Carles Terès va fer esment a la casuística dels treballs de la traducció del llibre: dialectització, alternances del català occidental i oriental, diferents versions del llibre... Si bé, la base per a la traducció ha estat la versió castellana publicada, ha tingut sempre al

costat la versió italiana, així com les nombroses ampliacions que els autors han fet més recentment.

Tots dos autors van parlar del llibre distribuïnt-se els continguts i l'estructura. I així, Renato Simoni es va referir a Queretes com a una experiència única al món de l'anarquisme, per a parlar després de les formes de poder en aquells moments, de l'estructura i formes de la propietat, de l'analfabetisme i, per sobre de tot, de les fonts del treball –poca documentació escrita i el gran i imprescindible valor de les 40 llargues entrevistes. Encarnita Simoni dedicà les seues paraules a distingir les dues parts del llibre –de principis del segle XX fins a la República i la segona part dedicada a la República i més concretament a la col·lectivització–, amb les seues imbricacions i ruptures.

Val a dir, per acabar aquestes línies, que el llibre és del tot interessant, fàcil de llegir i molt ben documentat: un treball de molts anys. Si bé es refereix a l'exemple de la col·lectivització a

Presentació a
Barcelona
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Queretes, el llibre no és pas localista, va molt més enllà del poble, de la comarca i de la província. De fet es pot considerar com un estudi dels precedents i pràctiques llibertaries a tot l'Aragó (Consell Regional de Defensa d'Aragó), un estudi rigorós i desapassionat i sense prendre cap partit o bandera. Sobre la traducció al català, val a dir també que la possible heterodòxia dialectal li dóna un plus al llibre que les versions anteriors –francesa, italiana i castellana–, lògicament no el podien copsar. Força recomanable la seua lectura.

L'ARGADELL

Oli d'oliva verge extra // Juli Micolau

“No segueixis les petjades dels antics. Busca allò que ells van buscar”. *Matsuo Bashō*.

Sabem fer oli– i fem saber que ja els regeneracionistes baix-aragonesos desitjaven, anhelaven fer avançar culturalment i econòmicament unes terres deprimides com les nostres. Després va arribar el debat –tot s'ha de dir, sense gaires efectes– d'una Reforma Agrària per portar dignitat al món camperol durant la II República. Si van existir somnis llibertaris col·lectivitzant i mirant de millorar-se, encara que utòpicament. Si les reivindicacions sindicals per afavorir les condicions laborals han servit d'espill i de coixí, ara és moment de tocar qüestions de pura lògica, sobretot una, el *savoir faire* en el comerç a nivell mundial. Un dels reptes del camp és saber eixir pel món, un món molt competitiu on prima la qualitat-preu i la presentació d'allò que es vol vendre.

En un viatge a Nova York l'any 1995 vaig poder constatar que els americans ja tenien en els seus restaurants ampolles d'oli amb dosificadors, i el tiraven a les amanides com si es tractés de perfum!! Em va sorprendre el grau de sofisticació dels italians per comercialitzar l'oli: etiquetatge de luxe i ampolla de disseny i, de contingut, el famós or líquid (amb la més que probable possibilitat que fos exprimit d'unes olives del meu racó).

És un atreviment creure i fer creure que, el nostre producte estrella –l'oli d'oliva– podria distribuir-se i comercialitzar-se fora de les fronteres europees d'una manera més contundent. Hem de ser capaços de perdre eixe sentiment d'inferioritat respecte de qualsevol competidor i intentar fer la competència als grans mercaders del sector, els admirats italians. Seriem ingenus pensar que això és un assumpte fàcil de tirar endavant però no és impossible. Assumim i assimilem que tenim el millor oli del món però això és sinònim de saber-lo vendre al preu que li correspon. I tot té el seu mercat. Això ho dic per pensar i fer pensar, sobretot veient autèntics buits a l'hora d'unir el teixit cooperatiu d'una manera decidida i eficaç. No val només una fusió de tres o quatre cooperatives d'aquí i quatre d'allà..., és necessari un àmbit més ample. Tenim una D.O. Baix Aragó. Seria un somni gratificant veure totes les cooperatives unides amb un sol nom; això donaria peu a poder contractar, com a mínim, un llicenciat en Ciències Empresarials per anar per fires internacionals a obrir mercat, a contactar amb distribuïdors, etc. Si som conscients que un bon producte sempre està a l'abast dels paladars exigents i decidim deixar de mirar-nos al melic per anar més allà del·là –lo món és gran– haurem fet un pas importantíssim i històric per al nostre nivell adquisitiu..

El Poble Vell de Mequinensa i Jesús Moncada al Born

// A. COSO/B. DE MUSSOTS

El passat 1 d'abril, a l'espai Dalmau del Born Centre Cultural de Barcelona, es va inaugurar *Mequinensa! Fotografies de Jesús Moncada*. L'exposició la conformen una selecció d'una trentena de fotografies –en blanc i negre– de les realitzades a finals de la dècada dels anys seixanta i als inicis de la dels setanta del segle passat per Jesús Moncada, poc abans que s'iniciés l'enderrocament de les cases del Poblevell com a conseqüència de l'embassament de les aigües de l'Ebre a causa de la construcció de la presa de Riba-roja.

A l'acte hi varen assistir l'alcaldesa de Mequinensa, Magda Gòdia, el tinent alcalde de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, Jaume Ciurana, el director del Born Centre Cultural, Quim Torra i els comissaris de la mostra, Rosa Maria Moncada i Josep Fornés, director del Museu Etnològic de Barcelona. En el decurs de l'acte es va signar un conveni marc de col·-

laboració en l'àmbit de promoció i cooperació cultural entre Barcelona i Mequinensa.

Aquesta exposició itinerant, producció del Museu Etnològic en col·laboració amb l'Ajuntament de Mequinensa, es va poder veure, per primera vegada, a la Sala Miquel Ibarz de Mequinensa el setembre de l'any passat, i també a l'espai a l'Octubre Centre de Cultura Contemporània de València entre el 14 de febrer al 13 de març d'enguany. L'exposició, un cop clausurada aquest mes de maig al Born CC, es podrà veure al maig i juny a la biblioteca Jaume Fuster del barri de Gràcia de Barcelona i, amb posterioritat, a Lleida i altres poblacions del país.

En el marc d'aquesta exposició fotogràfica, el dissabte 28 d'abril Xavier Iglésias –lector de català a la Universitat del País Basc UPV/EHU, Campus d'Àlaba– va dictar una excel·lent conferència (a partir del pro-

Inauguració al Born de l'Exposició sobre Moncada
AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

jecte de tesi intitulat “*Dante, S.A.* la novel·la inèdita i inacabada de Jesús Moncada”), il·lustrada amb la lectura de paratges de la inacabada obra a càrrec d'Eduard Muntada i acompanyada de comentaris sucosos per part de Rosa Maria Moncada. Una conferència i unes lectures magnífiques que van permetre als assistents descobrir i analitzar diferents aspectes de la inacabada novel·la, com ara diverses referències autobiogràfiques sobre l'inici de l'estada de Jesús Moncada a Barcelona.

Publicació de llegendes del Baix Cinca

// CARMÉ MESSEGUER

De l'espenta de l'historiador fragatí Joaquín Salleras i del treball i la il·lusió d'un equip de 24 persones –entre redactors, traductors, dibuixants...– coordinades pel mateix Salleras i la vallobarina Elena Isábal, ha sorgit una publicació, *Relatos/Llegendes /Stories*, que aplega 24 relats de diversa naturalesa que formen part de la tradició oral de la comarca del Baix Cinca.

En la publicació, que edita la Comarca del Baix Cinca, hi han col·laborat persones de cadascuna de les

onze poblacions que integren actualment la comarca, aportant llegendes, fets històrics, anècdotes, facècies o fins i tot històries de creació personal, vinculades, això sí, al territori comarcal. Els relats apareixen traduïts a tres llengües, les dos pròpies de la comarca i l'anglès, amb un afany de difondre les nostres tradicions no només a les noves generacions sinó també al visitant. Les il·lustracions, elaborades en diverses tècniques, han corregut també a càrrec d'il·lustradors locals, que en ocasions són al-

Equip de redacció del llibre *Relatos / Llegendes / Stories*

hora autors de diverses històries, i poden veure's en exposició en la nova seu de la Comarca del Baix Cinca a Fraga.

L'equip va començar a treballar al setembre i s'ha beneficiat de les noves tecnologies, ja que hi ha integrants que no es van arribar a conèixer fins al moment de les presentacions. El llibre ha tingut molta acceptació en les diverses presentacions que se n'estan fent en totes les poblacions de la comarca i ja s'està pensant en editar un segon aplec.

VI «Contapatis» al CEIP San José de Calasanz de Fraga

// DOLORS SERVETO

Una de les activitats que més satisfacció ens dona al Departament de Llengua Catalana de l'escola San José de Calasanz és l'anomenat «Contapatis». Aquest serà el sisè anys que el celebrem. Ho hem fet la tarda de l'onze d'abril; el més a prop possible a la festivitat de Sant Jordi. Quan vam començar es va programar amb una activitat de lectura amb comprensió i expressió orals que pogués arribar a un gran nombre d'alumnes del centre. A mesura que ha anat passant el temps s'hi han incorporat activitats de música i danses, dins i fora del Projecte Comenius, per tal de mostrar el que s'ha après curs a curs. En un principi els alumnes de tercer i cinquè són els alumnes «contadors» que memoritzen i reproduïxen contes populars oralment, al pati de mestra, ajudats de materials realitzats a tal fi. Els alumnes «escoltadors» són els d'Educació Infantil i Primer Cicle.

Paral·lelament els nivells de quart i sisè s'entrenen per a presentar-se a un Certamen de Lectura en Veu Alta, escollir els seus representants, projectar la veu...

Aquest any s'han estudiat d'una manera especial les flors i, amb l'ajuda de les nostres famílies, s'ha preparat la I Exposició de flor natural al centre.

Ens presenten l'acte i les danses un drac i una rosa, molt ben engalanats, gràcies a una mare molt artista que tenim fent manuals al nostre centre. Ells ens han anat dient a tothom quan havíem d'entrar o sortir a ballar. També s'ha comptat amb la col·laboració d'un grup de mares, pares i alumnes que portaven tambors, la percussió dels quals feia un bon caliu al nostre públic.

Els darrers d'aparèixer són les nostres mascotes, un drac i un ratolí. Són uns *cabeçuts* que porten els alumnes de sisè i que ballen i rondan pel pati tot creant una gran expectació. Aquest any anaven acompanyats dels dracs aprenents.

Quan vam acabar tota la feina, un grup de pares i mares, vestits de

percal, ens van preparar un dolç benenar: coca amb xocolata. Boníssim!

Aquesta celebració es desenvolupa dins del Pla Lector del Centre i dins el Projecte bilingüe de Català ara que els projectes bilingües del centre han arribat al sisè curs. Molts esforços i moltes il·lusions, també

Xiquets del CEIP San José de Calasanz
DOLORS SERVETO

cansament, però, ara per ara, podem dir que la feina està feta.

El Grup de mestres del Departament de Català del CEIP San José de Calasanz aprofita l'ocasió per donar les gràcies a tot el personal docent i no docent que col·labora amb el col·legi tot fent, dins la jornada, una tarda inoblidable.

Recapte porta Lombarte a la Ribera del Cinca

// CARME MESSEGUER

Dins dels actes commemoratius de l'Any Desideri Lombarte, el Duo recapte ha portat el seu espectacle *Ataïllant el món des del Molinar* a dos localitats de la Ribera del Cinca, Saidí i Torrent.

A Saidí –poble d'origen d'un dels dos integrants del duo– va acollir l'acte l'històric Cinema Parcerisa dissabte 5 d'abril, dins del marc de les jornades culturals, mentre que a Torrent l'actuació va tenir lloc divendres 11 d'abril en la sala d'actes de la restaurada Casa Ferrabràs, coincidint amb la setmana cultural de la vila.

L'espectacle –amb la veu poderosa d'Antoni Bengochea i l'acompanyament musical de Mario Sasot a la bandúrria o la mandolina elèctrica– repassa, en una escenografia intimista, la trajectòria vital i literària del poeta pena-rogi amb una encertada selecció de poemes i temes musicals.

La celebració de l'Any Lombarte ha posat de manifest que cal reeditar el material imprès i sonor disponible per a difondre de manera més adequada la figura del poeta pena-rogi.

Actuació de recapte a Torrent. CARLOS GRIFOLL

Assemblea General Ordinària de l'IEBC-IEA

// ROSA ARQUÉ

El dia 6 d'abril va tindre lloc l'Assemblea General Ordinària de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca/IEA, a la sala d'actes del Palau Montcada de Fraga. Com cada any, es va presentar als socis assistents el resum de l'estat de comptes, la memòria d'activitats de l'any 2013 i el programa previst per enguany.

El president de l'associació, Pep Labat, va detallar les activitats organitzades per les diferents seccions de l'IEBC i va recordar que la situació econòmica actual obliga a triar i prioritzar les activitats que s'assumeixen des de l'IEBC. Malgrat el problema econòmic, l'IEBC-IEA ha organitzat jornades, editat llibres, participat en diverses publicacions, atorgat premis a la normalització lingüística i beques d'investigació. A més, des de la secció de patrimoni his-

Junta de l'IEBC
ARXIU

tòric i natural, s'ha elaborat un calendari 2014 sobre arbres de Fraga i s'han organitzat dues sortides naturalistes.

Segons Pep Labat, durant l'any 2014 es continuaran les mateixes línies de treball i sempre respectant les limitacions marcades per la situació econòmica. L'IEBC-IEA té previst prioritzar la tasca de promoció i normalització de la llengua catalana en l'ús públic i la reivindicació de la nostra llengua davant les institucions.

Com a segona prioritat, es fomentarà el coneixement i conservació del patrimoni cultural i natural de la comarca a través de tot tipus d'activitats (jornades, conferències, eixides, publicacions). En tercer lloc, es potenciarà, de manera especial, la cultura feta per investigadors de la comarca sobre l'entorn geogràfic més pròxim, sobretot a

través de beques de recerca i la publicació, en la mesura del possible, d'aquests estudis. Per acabar, l'IEBC, mantindrà la coordinació amb l'Institut d'Estudis Altoaragonesos i participarà en tots els projectes engegats per Iniciativa Cultural de la Franja, coordinadora que aglutina les associacions culturals de les quatre comarques catalanoparlants de l'Aragó i per la Plataforma "Aragó Trilingüe"; especialment a través de la revista *Temps de Franja* i les xarxes socials.

ESTAMPES RIBERENQUES

Per més que els nens es facin grans... // Quim Gibert

Perpinyà. Anys 80. Matí d'un dissabte assolellat. L'autobús urbà s'atura en una de les parades centrals de la ciutat. Entre els vianants que hi pugen, n'hi ha un que duu posat un impermeable xop i subjecta un paraigua regalimant aigua. Abans d'asseure's, profereix, entre el passatge, com si li sortís de l'ànima: «quin xàfec!, no deixa de ploure». Els viatgers resten atònits. A la següent parada, l'escena es repeteix: un altre individu, equipat també amb roba de pluja, s'enfila a l'autobús com si estigués plovent a bots i barrals. I quan s'adona del passatge de l'impermeable, se li atansa i enceten una conversa, amb un to que es fan sentir, sobre les inclemències del temps. M'ha retornat aquest episodi de teatre experimental, entre l'absurd i el divertiment, que fou protagonitzat per uns joves rossellonesos, mentre llegia *Ni ase ni bèstia* (La Busca ed., Barcelona 2010). Es tracta del primer aterratge de David Vila i Ros (Sabadell, 1977) en el terreny dels contes a partir de la ficció, l'humor, l'imprevisible, el grotesc.

La compra és el conte que més m'ha enganxat d'aquest recull. Tant el protagonista com el context és fàcilment imaginable. I, fins i tot, t'hi pots identificar (anant a comprar per la mare, de menut, recordo haver fet trapelleries a les botigues). Però sobretot, et deleixes per saber com es resoldrà el relat. És tot un mèrit aconseguir crear aquell punt de tensió, que no et permet abandonar el llibre.

Malgrat que la fantasia és una constant en el llibre, l'autor assegura, fent una rialla entremaliada, que de ficció, gens ni mica: «potser a primer cop d'ull (les històries) us semblaran un pèl exa-

gerades». De fet, per *Ni ase ni bèstia* hi desfilen animals parladors, monstres voladors, personatges nostrats (la Ventafocs; el rei Baltasar; el Comte Arnau; l'Alba i en Dídac d'*El manuscrit del segon origen*), els quals van existir (i continuen existint) en el nostre imaginari. «Els dracs viuen per sempre», diu la cançó dedicada a *Puff, el drac màgic*. Això segurament explica que Vila assenyali que els seus contes «estan basats en fets reals». La infantesa i l'adolescència, encara que configuri un passat romàntic, és un període cabdal en les persones. A més, amb Hollywood i els mites que va forjar, tot era possible. El setè art ha estat una factoria d'il·lusions que ha nodrit la imaginació dels nostres cotanians i, a voltes, el desig d'assolir nous confins. Per mitjà de *Ni ase ni bèstia* ens desplaçem de Vimbodí a Nova York; de Perpinyà a les Antilles; d'Irlanda a St. Feliu de Llobregat; de Monells al planeta Mart... I quan passem per Estats Units, David Vila no passa per alt les batalles de Little Big Horn i Wounded Knee: «l'exèrcit nord-americà acaba d'arrasar l'inofensiu poblat dakota». El llibre és farcit de moments històrics trasbalsadors: «l'exèrcit nazi envaint Polònia, un calfred li recorre l'espina»; «la crisi humanitària del Darfur arriba a uns extrems insostenibles»; «una bomba ha explotat en ple centre de Tikrit».

Per l'autor, els relats són de revolta: «estan fets per pensar, i és que pensar és la manera més subtil de transgredir». Justament perquè en els contes tot és possible, l'afany de voler canviar el món, tasca en la qual els que ja som una mica granadets també hi hem de ser, esdevé una aspiració d'allò més noble. Això era i no era...

“La tècnica, la poso al servei de l’obra”

// M. LLOP

“Vaig nàixer a Nonasp l’any 1952. Arribo a Saragossa i estudio en el col·legi Sant Tomás d’Aquino dirigit pels Germans Labordeta, acabo el batxillerat. M’atreia el dibuix i el volum i em matriculo a les Escola d’Arts i Oficis que, en aquells dies, suplía les manques dels ensenyaments artístics a l’Aragó al no tenir facultat de Belles Arts.

El Premi Isabel de Portugal, l’any 1992 va representar un reconeixement i un estímul per seguir pel camí que estava iniciant. Procuo explicar fets, vivències de l’èsser humà, ja sigui en l’entorn urbà o en la seua interacció amb la naturalesa.

Algunes de les meues exposicions es diuen: *Conductes, Petjades, Metamorfosis de la memòria, Territori Urbà, Territoris Transformats...* Les anotacions i idees solc prendre-les dels meus viatges i les notícies del dia a dia de la societat actual.”

Pregunta. Vas nàixer a Nonasp, l’any 1952. Quins records tens de la teua infància allí?

Resposta. Els meus records són els de un nen feliç: jocs amb els amics en el riu, en les hortes, el camp... per sort no teníem ni televisor ni la Play; també passava estones en l’ebenisteria del meu pare buscant en un caiaix on tiraven els retalls de fusta que no servien i fent espases de fusta per jugar.

P. El teu pare, Emilio Gimeno, era ebenista i feia talla en fusta. Creus que va tenir influència en tu i en la teua vocació artística?

R. En un primer moment crec que no. Ell em va ensenyar a tallar i els secrets de la fusta (conservo totes les gúbies que utilitzava); era un procés artesà. Després, això em va ajudar per aprovar les oposicions a Madrid i entrar a l’Escola d’Art com a professor.

P. Els teus pares traslladen la seva residència de Nonasp a Saragossa, com va ser el teu itinerari educatiu i artístic? Quan descobreixes la teua vocació/passió per l’escultura?

R. Arribo a Saragossa i estudio en el col·legi Sant Tomás d’Aquino dirigit pels Germans Labordeta, acabo el batxiller. M’atreia el dibuix i el vo-

lum i em matriculo a les Escola d’Arts i Oficis que, en aquells dies, suplía les manques dels ensenyaments artístics a l’Aragó al no tenir facultat de Belles Arts.

Tenia com a professors de Volum a Luis Martínez i Jorge Albareda, grans professionals que tenien la seua pròpia vida artística com a escultors. Ells i les classes d’Història de Federico Torralba van despertar en mi una vocació que em portaria a pensar en l’escultura com una professió.

P. Quins han estat els artistes que més et van influir per desenvolupar el teu art escultòric?

R. Com tot artista, he passat diverses èpoques d’influència artística. En la meua primera etapa com a estudiant, m’atreia l’obra dels clàssics com: Michelangelo, Rodin, Brancusi... Més tard, conforme anava evolucionant i assistint a esdeveniments nacionals i internacionals, m’atreia l’obra dels escultors espanyols de final de segle i també els actuals, coincidint amb el fet que el panorama nacional era molt fecund i recone-

Imatge de l’escultor SANTIAGO GIMENO

gut internacionalment: Miquel Navarro, Miguel Muñoz, Cristina Iglesias, Màxim Trueba... Així vaig anar evolucionant fins a adquirir un discurs escultòric propi.

P. L’any 1992 vas rebre el Premi Isabel de Portugal. Què va significar per a tu?

R. Va ser molt important; va representar un reconeixement i un estímul per seguir pel camí que estava iniciant.

P. Què va constituir per a tu assistir a la Universitat Menéndez Pelayo, en el curs sobre “L’escultura espanyola actual”, dirigit per Francisco Calvo Serraller?

R. És un moment clau en la meua carrera. Jo havia rebut una formació clàssica a l’Escola, aquesta és l’època en la qual vaig realitzar l’escultura de la Plaça San Felipe de Saragossa “Adolescent mirant la Torre Nova”.

Estava fent les meues oposicions

a Madrid i em vaig informar que la universitat Menéndez Pelayo de Santander organitzava un seminari impartit per Francisco Calvo Serraller, Simon Marxen, María Corral i els millors escultors del panorama nacional. Es tractava de “L’escultura espanyola actual, una nova dimensió artística”. Tenia curiositat per conèixer altres formes d’entendre l’escultura i em vaig matricular. El que allí vaig escoltar em va fer replantejar-me el meu discurs escultòric. Fins llavors, jo tenia a l’ésser humà com a referent en primera persona i vaig passar a descobrir que el que de debò volia fer era explicar les nostres vivències i inquietuds.

P. Des de 1988 fins a 1991 vas participar en el Taller d’Escultura en Pedra de Calatorao mitjançant una beca de la Diputació Provincial. Utilitzaves pedra i ara en les teues obres utilitzes ferro, pigments, neó i altres materials. La geometria apareix com a expressió i entrada a espais misteriosos amb caixes semiobertes, arcs, cercles... què ens pots dir sobre la teua “tècnica”?

R. Els tallers d’Escultura de Calatorao van ser fantàstics; van servir per conèixer altres formes de treballar i pensar. Hi havia escultors de molts diferents llocs. Van estar dirigits per Màxim Trueba el primer any i per Xomín Badiola el següent, dos escultors de reconegut prestigi.

Quan penso en una obra, procuro utilitzar els materials que s’emmotllen millor a la idea, també procuro no adaptar la idea al material, sinó al contrari.

Moltes voltes, treballar amb materials que no coneixes és un repte que et crea un plus de creativitat i t’obre noves vies.

La tècnica, la poso al servei de l’obra; unes vegades suggereix un acabat polit i en unes altres l’inacabat funciona molt bé.

P. D’on procedeix la teua inspiració?

R. Com he comentat anteriorment, procuro explicar fets, vivències de l’ésser humà, ja sigui en l’entorn urbà o en la seua interacció amb la naturalesa. Algunes de les meues exposicions es diuen: *Conductes, Petjades, Metamorfosis de la memòria, Territori Urbà, Territoris Transformats...* Les anotacions i idees solc prendre-les dels meus viatges i les notícies del dia a dia de la societat actual. Algunes obres es diuen: *La terra promesa, Xarxes, Nòmades, Caixa d’Artista, Talaia, La Torre, Arc de Sant Martí, Jardí d’Acer...*

P. Les teues obres són molt grans, imagino que el teu taller ha de ser grandios, a més utilitzes màquines... Com és aquest treball que combina planxes d’acer, màquines, intel·ligència, art?

R. Doncs no; el meu taller és més aviat petit per a les obres que realitzo. Haig d’emmotllar-me a això. Quan faig alguna obra que requereix suport tècnic, com a grues, la realitzo en altres tallers. Normalment el noranta per cent de les obres les realitzo jo sol i procuro utilitzar xapa fina perquè no pesin molt, encara que la sensació una volta acabades sigui la contrària.

P. Tens un currículum envejable i has sumat una quantitat de premis important; has realitzat moltes exposicions (no hi ha espai per enumerar-les) també d’obres petites; què destacaries de l’exposició a la Llotja de Saragossa?

R. L’exposició de la Llotja ha representat un desafiament personal.

Exposició
Camino de ecos
organitzada per
l’Ajuntament
de Saragossa
ANTONIO ARRANZ

Fa dos anys em van proposar aquesta exposició en aquest espai tan bell però difícil per les seves dimensions. Em van proposar realitzar una retrospectiva de la meua carrera; però jo vaig preferir fer obra nova basada en la temàtica de totes les meues exposicions anteriors; per això l’he titulat “Camí de ressons”. Han estat dos anys de contínues visites a la Llotja per fitar els espais on anirien col·locades les obres, cadascuna d’elles ha estat realitzada per a un espai en concret del lloc. Personalment, em sento molt satisfet per l’acolliment del públic i de la premsa i la crítica especialitzada. No destacaria res concret en particular, més aviat el conjunt, la comunió de cadascuna d’elles amb l’espai on està situada.

P. Tinc especial emoció quan descobreixo les teues petjades artístiques en diferents llocs com la Casa de la Dona o amb la teua obra “Noi assegut mirant la Torre nova”, *Quan tindrem a la terra que et va veure nàixer, on s’alberguen les teues arrels una, o més, obres teues?*

R. Ja he explicat que aquesta obra que recorda la Torre Nova pertany a una altra època de la meua carrera, de la qual guardo entranyable record.

Quant a l’assumpte del meu poble i les meues obres, et diré que fa ja temps que, a través d’Hipòlit –pel fet de ser amb qui més relació tinc a Nonasp– vaig expressar a l’Ajuntament el meu desig que el meu poble comptés amb alguna obra meua, sense que, fins al moment, hagi rebut cap resposta.

P. Enhorabona i gràcies

«Procuro explicar fets, vivències de l’ésser humà»

Homenatge als represaliats republicans

// J. ESPLUGA TRENC

Per a commemorar el 75è aniversari del final de la Guerra Civil i, per tant, de la II República Espanyola, entre el 12 i el 24 d'abril l'Ateneu Republicà de Binèfar i Comarca va organitzar diversos actes en el marc de les IV Jornades Republicanes de la Llitera. Un dels actes més emotius va ser l'homenatge a les persones represaliades pel franquisme. Perquè, més enllà de les desgràcies i morts provocats per la guerra en si, la postguerra va comportar una inusitada repressió que va començar amb l'eliminació física de milers de persones i es va perllongar durant dècades amb diferents nivells d'intensitat.

El cas d'Alcampell és particularment tràgic perquè, proporcionalment, foren moltes les persones mortes i represaliades per la seua (suposada) adhesió a uns ideals o altres. Just després del cop militar de 1936, grups anarquistes vinguts de Catalunya afusellaren tretze persones que consideraven faccioses; i un any i mig després, quan l'arribada de l'exèrcit rebel era imminent, els anarquistes locals encara van aprofitar per afusellar-ne dues més. Una autèntica bestiesa difícil de pair per una societat petita com la nostra. L'abril de 1938, quan el front de guerra travessà la comarca, les noves autoritats franquistes varen fer un llistat de persones simpatitzants amb l'esquerra o, simplement, amb les institucions republicanes, de les quals en van afusellar divuit. Una altra bestiesa sense cap justificació en aquell nou ordre triomfant. Com va passar arreu, les víctimes suposadament afins al franquisme van comptar des del primer moment amb tot el reconeixement institucional, els seus noms foren inscrits a la façana de l'església i els seus familiars desagregats en la mesura del possible. En canvi les víctimes republicanes van ser ignorades, les seues restes amagades o perdudes i, sovent, els seus familiars encara n'estan buscant cossos per tal d'enterrar-los i intentar tancar un etern procés de dol.

L'any 1986, de manera accidental,

Homenatge al fossar d'Alcampell
INMA GRACIA

es van trobar els cossos de sis de les víctimes republicanes afusellades. L'ajuntament de l'època (governat pel PCE) va sol·licitar a un jutge que fes l'exhumació dels cadàvers, que es van traslladar al fossar i van ser enterrats sota una làpida commemorativa. Així una part dels familiars va poder honrar els seus morts d'una manera digna. Aquell mateix any, l'ajuntament va promoure (sense èxit) la cerca dels dotze afusellats restants, onze dels quals es tenen sospites ben fonamentades que es troben a Binèfar, en un paratge on els familiars hi van posar un monòlit commemoratiu. En aquell moment, l'ajuntament d'Alcampell també va retirar de la façana de l'església les inscripcions que hi havia i va instal·lar a la plaça un monòlit dedicat a totes les víctimes de la guerra civil sota la frase 'Memoria imperecedera por la paz'.

Els actes d'homenatge d'enguany han consistit en la lectura de diversos poemes i manifestos per part dels familiars de les víctimes republicanes, encapçalades per Sebastià Agudo Blanco, membre de l'Ateneu Republicà i besnét d'un dels afusellats que es van trobar

l'any 1986. El cantautor **Rafael Casas** també va interpretar unes cançons al·lusives. **Sebastià Agudo** explica amb molta claredat el gran patiment i angoixa amb que viuen els familiars que no saben on són els cossos dels seus parents desapareguts, i es queixa amargament de la manca de suport institucional per resoldre aquesta anòmala situació. Fins i tot, expressa la seua perplexitat davant l'evidència que allò que es va poder fer a Alcampell l'any 1986 possiblement avui ja no seria factible, ja que després de l'afer Garzón no és fàcil que un jutge decideixi admetre a tràmit un cas d'aquest tipus. La sensació de que vivim un temps retrògrad és evident.

L'acte va comptar amb una nodrida presència de familiars i de persones que es van apropar a participar en l'homenatge a les víctimes. El dia següent, 14 d'abril, a la plaça d'Espanya de Binèfar es varen llegir els manifestos de rigor i Los Tiriteros de Binèfar van representar un espectacle de titelles basat en la revolta republicana de Jaca de 1930. A més, els dies posteriors es van impartir diverses conferències al voltant de la República com a sistema polític.

In Memoriam Consol Roy (Benavarri)

// GLÒRIA FRANCINO

Fa uns dies va ser l'aniversari de la mort injusta i injustificada d'una dona ribagorçana, símbol de totes les dones. Un dia d'abril en què ella va eixir a fer fotografies dels paisatges primaverals del seu poble, Benavarri, es va trobar, va fer supo-supo, amb un segador de vida, sense miraments, sense terminis...

La de la Consol era una vida plena d'il·lusions, d'activitats quotidianes, relacionades sempre amb la gent que l'envoltava i la seva terra natal. Una dona que no desaprofitava els seus caps de setmana sinó que el seu ull observador cercava imatges per al record, per a poder fer exposicions a Benavarri o a Lleida, on residia.

Tot i no conèixer personalment a Consol Roy –tal com diem ací–, és com si fos una amiga, una companya que s'ha hagut d'obrir un camí des del món rural al de la ciutat. I ara que la gent ens queixem tant per motius ben palpables aguditzats per la crisi, voldria fer una reflexió i dir que les dones de poble –excepte casos individuals de cases bones i potents econòmicament– no ho hem tingut mai fàcil, ni abans que no es parlava de crisi ni ara. M'imagino a

Consol Roy estudiant a l'estudi públic de Benavarri, ampliant el seu saber a alguna ciutat més gran, buscant feina, descobrint la passió per la fotografia, practicant aquesta professió els caps de setmana que puïava a Benavarri, on tenia la família i els amics de la seva infantesa... I quan ella més disfrutava en la seva feina, ve algú que li desfà el camí, que l'atura amb un cop sec i definitiu. No hi ha dret! Però ha passat i no hi ha res que ho justifiqui, res.

Em vénen al cap els esforços de les dones ribagorçanes: treballant al camp, a casa, amb els animals, cuidant els fills, cuinant, cosint, preparant la roba per quan marxaven de casa els fills, fent un paquet dels productes de la terra perquè en gaudissin els fills o aquells amb qui vivien, escrivint cartes als fills i filles absents, descobrint que després de rentar al riu o al rentador o llavador va arribar un electrodomèstic meravellós que ha ajudat a tenir les mans de les dones lliures per fer altres feines...

Penso també en Maria de Jonqueres de les Planes d'Hostoles, la mare de Joan II d'Aragó i d'Elionor, que va patir injustícies per no ser de

Consol Roy i el Regidor de Cultura de Benavarri
MIQUEL ABAT

classe noble, ja que tot i haver tingut dos fills amb Alfons d'Aragó, mai va poder-s'hi casar, però que es va comportar amb noblesa i valentia al segle XV, i es va refugiar a Benavarri, on va morir i on està enterrada.

Aquestes dones valentes: Maria de Jonqueres, Consol Roy i tantes altres anònimes que han treballat i lluitat per un món millor, es mereixen tot el nostre reconeixement i record.

TOT ENSENYANT LES DENTS

La mala reputació // Ramon Sistac

En el moment que està més viva que mai la discussió sobre la preeminència o no dels drets individuals sobre els col·lectius, o viceversa, em plau de fer una aferrissada defensa d'alguns d'individus que pareixen, d'entrada, una nimietat, una fotosa o carallada, però que en el fons en el fons no són res més que micromanifestacions d'un dels drets més fonamentals de les persones: el dret a la discrepància, la dissidència, la mania personal o, si molt m'apuràveu, el dret universal a tocar la pera perquè sí, perquè a hom li rota.

Jo sóc molt tradicional —que no vol dir pas tradicionalista— i, per Sant Jordi, regalo una rosa a la meua senyora esposa i, si és a tret (cosa cada vegada més infreqüent), a la meua senyora filla. Tant me fa que siga una tradició *urbanita*, comercial, recent (de fet, crec que està documentada de molt antic)... per a mi és una tradició. I regalo això: una rosa, no pas un entrepà. Detesto els entrepans. I no entenc per què, en comptes d'una rosa, em volen encolomar sempre un entrepà. La bellesa de la rosa rau, al meu entendre, en la seua simplicitat cromàtica: verd intens de la tija, granat o roig virol i envinat dels pètals. Se'm fa ridícul el paper de cel·lofana o d'alumini, l'espiga, la targeteta on

diu "Sant Jordi" (com si pogués ser el dia dels Innocents), la cinteta amb les quatre barres, la fulla d'esperguera... Vinga, i què més? Si jo vull una rosa, per què tanta parafernàlia? Doncs bé; cada diada de Sant Jordi tinc raons amb floristes, gitanes, estudiants... Ningú no em vol vendre una rosa despullada.

Igualment, les poques vegades que ixo de nit, en havent sopat em ve de gust de prendre un gintònic. Això mateix, un gintònic: ginebra rebaixada amb aigua tònica. No suportó les begudes gelades o aigualides, ni m'agrada de trobar-m'hi coses: ni llimó, ni cogombre, ni maduixes, ni enciam, ni macarrons... No vull gaspatxo, vull ginebra amb tònica. Doncs bé: tots els cambriers em volen linxar, volen veure el meu cap dalt d'una pica. Fins i tot la Pepita de Camporrells, que és la meua *barwoman* de confiança. N'hi ha que han arribat explícitament a ofendre'm!

Com deia el gran Brassens, «*je ne fais pourtant de tort à personne / en suivant mon chemin de petit bonhomme / mais les braves gens n'aimen pas que / l'on suive une autre route qu'eux...*». És una manera de dir que a qui no li agrada que s'hi fique fulles. Ah! I el vull fluixet fluixet... de tònica.

Pere-Enric Barreda en el record

// VICENT PITARCH I RAMON SISTAC (DELEGATS RESPECTIUS DE L'IEC A CASTELLÓ I A LLEIDA)

Al bellíssim cementeri de Benassal, el seu poble, fou soterrat el dia 6 d'abril, en un acte emotiu i multitudinari, Pere-Enric Barreda, que acabava de trobar una mort sobtada a Barcelona. Professor del departament de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona i investigador de l'Institut de Recerca en Cultures Medievales, de la mateixa universitat, Pere-Enric era el cronista oficial de Benassal i d'Ares, ambdues localitats de l'Alt Maestrat.

Llatinista prestigiós, va publicar treballs pioners de la història medieval de l'Alt Maestrat (especialment de Benassal) així com de la zona aragonesa veïna. Profundament unit, des de jove, a l'obra i llegat de Carles Salvador, va dedicar bona part de la seua vida a l'edició i promoció de la biografia i l'obra del mestre de Benassal –divulgador de l'obra gramatical de Pompeu Fabra al País Valencià i un dels artífexs de les *Normes de Castelló*–, del qual preparava l'edició del poemari inèdit *Veles i gavines*. Gran impulsor de la Fundació Carles

Salvador, era membre del patronat fundacional d'aquesta entitat benassalenc. Fou així mateix un col·laborador incondicional de l'Institut d'Estudis Catalans.

Pere-Enric Barreda és l'autor d'una important col·laboració de caràcter històric, documentada i valenta, al número 120 (gener de 2014) de *Temps de Franja*: «Arran

L'estiu de 2008, a Benassal, vora el monument a Carles Salvador
BLOG IMATGIES

de les manipulacions aragoneses, Fatás i l'*Heraldo*».

Ciutadà honest i compromès amb la lluita per la dignitat nacional del país i treballador incansable de la cultura, Pere-Enric Barreda és segurament l'erudit i humanista de més talla que ens ha donat Benassal des de mossèn Joaquim Garcia Girona.

Jornades Culturals de Peralta de la Sal

// J. ESPLUGA I TRENC

Esta setmana santa, del 17 al 20 d'abril, s'ha celebrat la XIX edició de les Jornades Culturals de Peralta de la Sal. El programa ha inclòs activitats a l'aire lliure (caminades, treballs al Salinar), exposicions, balls, cine i una sèrie de conferències: sobre 'El turisme a la Llitera' (per J. Fernández i V. Broto), sobre 'L'origen geològic de les salines de Peralta' (per M. Buil), sobre 'L'antic retable de la Parròquia de Peralta' (per J.A. Frías), i sobre 'La peculiar evolució de la població de la Llitera' (per P. Espluga).

Pel que mos va tocar, us fem cinc cèntims d'esta radera xerrada: Tot i que la Llitera durant l'últim segle ha mantingut una població estabilitzada al voltant dels 18.000 habitants,

en realitat ha patit processos migratoris molt intensos. Per un costat, una part important de la població de la muntanya va emigrar (a Catalu-

Pepa Tomàs presenta Pep Espluga
ARXIU

nya i als municipis del sud de la comarca). Per un altre costat, durant los raders 20 anys se'n van tantes persones com n'arriben, però amb una diferència substancial: mentre entre les que marxen hi predominen les dones amb estudis, els que arriben són sobretot homes sense estudis. Així, s'arriba a la terrible conclusió que l'estudi pot ser un dels factors clau per explicar l'èxode, i el municipi que millor ho representa és precisament Peralta de la Sal, on la presència dels Escolapis ha facilitat l'accés a estudis mitjans i superiors i, per tant, una major emigració (en cent anys passa de 2.404 a 240 habitants). Ho hem d'interpretar com una cosa normal o hi ha alguna cosa que falla? Lo debat queda obert.

Sí o no al Parc Natural?

// EMMA ZAFÓN

Juny de 2012. El Govern d'Aragó filtra la seua voluntat de declarar la part aragonesa d'Els Ports com a Parc Natural en un intent de dotar la província de Terol d'un espai protegit d'aquestes característiques. Novembre de 2013. La lenta tramitació del projecte juntament amb la manca d'informació i consens entre les persones afectades, els propietaris de part dels terrenys, enceta la polèmica amb successives reunions i una arrellegada de firmes contra el Parc Natural. La divisió que genera la voluntat de protegir vora 9.000 hectàrees d'aquest espai ha alentit l'agenda de la conselleria de Medi Ambient i ha configurat un procés molt més discret.

D'una banda, el conseller de l'àrea, Modesto Lobón, busca evitar una confrontació similar a la que es va viure l'any 2000 amb l'estació de bombeig de Beseit, on fins i tot els GEOS van haver d'intervenir contra desenes de veïns que protestaven contra la infraestructura. El record d'aquell molest capítol entorn de la defensa del medi natural ha determinat els debats posteriors que s'han produït a la comarca del Matarranya, entre ells, la declaració de Parc Natural a Els Ports. El Govern d'Aragó n'és conscient i ha implantat una política de precaució i negociacions constants amb els alcaldes. Política que no fa més que avivar la incertesa entre els propietaris de finques de Vall-de-roures, Pena-roja i Beseit.

D'altra banda, una part significativa dels afectats critica la manca d'informació al respecte i veu en la precaució del Govern aragonès una voluntat política d'aprovar una declaració unilateral de Parc Natural sense el consens dels pobles. En certa manera i des del darrer mes de setembre, les sospites dels que s'oposen a l'espai protegit troben justificació en el fet que el propi Lobón va signar el decret pel qual es declara una part del Matarranya com a zona vulnerable per l'excés de vessaments de purí. Tot i que ambdós temes no són equiparables, l'actitud no negociadora del conse-

Pintada al·lusiva al Parc Natural a Beseit
RUBEN LOMBARTE

ller en el decret per a limitar els purins va encendre les alarmes al territori.

I potser per això, l'únic anunci públic que ha fet és que el seu departament té intenció d'enllestir els Plans Rectors d'Ús i Gestió (PRUG) dels recursos naturals abans que finalitze la legislatura. És clar que l'anunci es pot interpretar com el preludi de la declaració de Parc Natural per part de Les Corts d'Aragó, però allò cert és que, per ara, la conselleria de Medi Ambient desmenteix que la decisió es prendrà de forma unilateral.

El perquè del perquè del debat

La rotunda negativa dels propietaris de finques a la declaració del Parc Natural descansa sobre diversos motius. El primer i principal és que els afectats per la protecció de l'espai temen perdre autonomia en la gestió de les seues finques. Tal i com ha explicat la conselleria de Medi Ambient en repetides ocasions, aquesta raó dista de la realitat que es produirà al Matarranya. Primer, perquè la declaració de Parc Natural no implica restriccions en l'ús tradicional dels terre-

nys. I segon, perquè part de l'extensió d'Els Ports ja presenta restriccions com la Reserva Nacional de Caça i la superfície declarada com a LIC (Lloc d'Interès Comunitari) i ZEPA (Zona d'Especial Protecció per a les Aus).

El segon motiu pel qual s'oposen els propietaris és que no existeix compensació a títol individual per pertànyer a un Parc Natural. El Govern d'Aragó bonificarà per cada superfície de terreny que siga inclosa en l'espai protegit però aquesta inversió econòmica es destinarà íntegrament als ajuntaments. La quantitat s'aprova cada any però aproximadament sol rondar els 30 euros per hectàrea. Els propietaris demanen que aquesta bonificació els beneficie directament, criteri que la conselleria de Medi Ambient no està disposada a canviar.

Així la situació, una part de la societat demana paraitzar un projecte al qual no veuen cap tipus d'avantatge. En sentit oposat, ajuntaments i empresaris, els més interessats en el projecte, guarden la mateixa postura de discreció que Modesto Lobón. La recta final de la precampanya electoral de 2015 es postula com la clau per a desembossar aquesta controvèrsia. Ja siga cap a una direcció o cap a l'altra.

Deu d'abril, 2014, 19:30 h

// MARINA D'ALGARS

Buscar a Saragossa activitats vinculades a la nostra llengua, a la nostra cultura, al nostre territori és quasi impossible; ara i sempre, i menys amb els vents que corren.

Decideixo visitar l'exposició a *La Lonja* de l'escultor nonaspí Santiago Gimeno Llop; és un dia que ho puc fer amb calma i m'agrada la idea. Abans obro el correu i un amic m'informa que el deu d'abril del 2014 a les 19:30h hi ha la presentació, a la llibreria Central, de la novel·la: *El penúltimo profeta* d'en Ramón Meseguer Albiac. Ja feia temps que estava assabentada de la preparació d'aquesta publicació i no dubto en assistir-hi. La gent que ho prepara m'agrada, l'editorial també i l'autor ja fa temps que li segueixo la pista i aquesta no me la perdo. Envio un correu a un amic per tal d'informar-li de l'acte i em contesta que no hi pot assistir, ja que el deu d'abril de 2014 a les 19:30h hi ha l'entrega del premi a l'Associació Amics de Nonasp per part del president del SIPA (Sindicato de Turismo i Propaganda de Aragón), Miguel Caballud. El SIPA premia a "persones ordinàries que fan coses extraordinàries pel turisme i la cultura aragonesa". Felicitats Amics de Nonasp!

Tres activitats el mateix dia i a la mateixa hora! No m'ho puc creure!

Deixo tot i vaig a la presentació del llibre.

No puc descriure en tan poc espai les sensacions tan agradables, les emocions que em van fer sentir en

l'acte de presentació del llibre d'en Ramón Meseguer, descendent de Mont-roig, de pares nonaspins. *El penúltim profeta* és un viatge cap a l'interior de la ment del protagonista i del lector, on trobem la por a la solitud, la por a la llibertat, la necessitat de seguir a algú que ens guia i domina la nostra existència. Però a més aquest viatge ens trasllada a les profunditats de sentiments com l'amor, en el seu doble vessant d'amor carnal i amor cap a l'ésser humà. Els personatges van desfilar al llarg del

Presentació del llibre *El penúltimo profeta* de Ramón Meseguer
 JOSÉ LUIS MORTE
 REMACHA

llibre, conduint-nos a través de passatges realment deliciosos i originals, com quan defineix la jota ballada, que és sentida, expressada i descrita com un orgasme autèntic. Altres vegades el panorama que ens presenta l'autor és realment dantesc, com les delirants escenes viscudes en el manicomi. La ironia, l'humor, la crítica a tota mena de dogmatismes, especialment al catolicisme, la societat rural dels anys cinquanta de les nostres terres... Solament puc dir: llegiu-lo, llegiu-lo... val la pena!

DONES

Lluïsa Vidal i Puig (Barcelona, 1876-1918) // M. Llop

Pintora catalana; pertanyia a una família culta i benestant, segona filla de dotze germans. El seu pare era ebenista i decorador i es dedicava als negocis. Va créixer en un ambient de creació artística, la família Vidal eren membres de la societat filharmònica i tenien una llotja al Liceu (una germana seua va ser la primera esposa d'en Pau Casals). Va ser l'única pintora espanyola que viatjà a París a estudiar i quan va tornar s'afilià al grup de dones feministes catòliques liderades per Carme Karr. Lluïsa es dedicà professionalment a la pintura, donava classes particulars al seu taller del carrer Salmeron (avui Gran de Gràcia) i col·laborava en diferents revistes. Fou l'única dona que va exposar als Quatre Gats. Col·laborà a la revista *Feminal* on il·lustrà contes

de les millors escriptores catalanes del moment (Dolors Monserdà, Caterina Albert...). Dona molt activa i compromesa socialment; formà part del Comitè Femení Pacifista de Catalunya. El 1910 s'incorporà a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, creat per Francesca Bonnemaison, del qual fou presidenta del tribunal d'exàmens i jurat de la secció d'art. També participà en el Patronat d'Obreres de l'Agulla (fundat per Dolors Monserdà) i a La Llar (residència per a estudiants i professors fundada per Carme Karr). Va pintar escenes de gènere, íntimes, paisatges, actes populars i retrats a l'oli i a la sanguina. La seua pintura s'inclou en el modernisme pels colors, la tècnica i els temes.

Pere-Enric Barreda, cronista del Maestrat

// CARLES SANCHO

A principi del mes d'abril ens va deixar, encara molt jove i en plena activitat docent i investigadora, Pere-Enric Barreda Edo. Nascut a Benassal –Alt Maestrat– ha sigut el Cronista Oficial de la seua vila i d'Ares del Maestrat. Professor de la Universitat de Barcelona de Filologia Llatina i estudis del poeta i gramàtic valencià, també de Benassal, Carles Salvador –1893-1955– impulsor de la normalització ortogràfica al País Valencià que participà en la redacció de les Normes de Castelló. Barreda, que residia a Barcelona, estava molt vinculat al Maestrat, territori que no entén de fronteres polítiques, tant al valencià com a l'aragonès, i va escriure una extensa bibliografia perquè coneixia i estimava el país i les seues gentes com ningú. Entre els seus títols més celebrats tenim: *Benassal, segle XX* (2007), *La carta de població de Benassal* (1989), *Les cartes de població del Maestrat* (2010), *La Iglesia del Cid* (2010), *Carles Salvador, una vida en imatges* (2007), *Crònica documentada d'Ares* (2005)... Com ell mateix escrivia a la pàgina de l'Ins-

titut de Recerca en Cultures Medievales dins d'este àmbit d'investigació es dedicava a l'estudi i edició de textos llatins tardans i medievals de documents notarials, fons d'arxiu i onomàstica medieval referits a les comarques del Maestrat de Castelló i de Terol. També era un actiu bloqueaire des de 'Coses del Maestrat, de Barcelona, de Roma ... i de tot' i col·laborador molt actiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Barreda va publicar recentment en el *Temps de Franja* del mes de gener un article que titulava "Arran de les manifestacions aragoneses, Fatás i l'*Heraldo*" –pàgs. 12 i 13– el text feia referència a la dinastia comtal-reial, als numerals i titulacions, la llengua i els símbols i la capital i les coronacions. Per a Barreda Ubieta, Fatás i l'*Heraldo* són els grans falsificadors de la història aragonesa i que, malauradament, compten amb molts seguidors que, com a conseqüència dels seus textos incendiàries, han desenvolupat un anticatalanisme malaltís a l'Aragó. Ell estimava la terra dels seus orígens –País Valencià–, la que l'havia acollit –Ca-

Pere-Enric Barreda
ARXIU

talunya– i la que tenia l'afecte per forts vincles de veïnatge –Aragó–. No podia entendre l'enfrontament entre territoris que comparteixen un important passat comú. Sempre quedarà el teu testimoni d'amor al país a través de l'extensa obra escrita.

U12

Moncada al Born // Esteve Betrià

Les primeres hores de la tarde del dia de Sant Jordi d'enguany, les he passat al gimnàs de l'institut del barri barceloní de la Trinitat Vella on exerceixo com a docent. La comunitat educativa en ple ha escoltat amb prou atenció com un parell de duets de noies i un de nois, tots sis d'origen marroquí, i una parella de noietes d'origen romaní recitaven als seus companys d'institut i diversos professors i personal no docent cinc poemes de Desideri Lombarte (en concret 'La meua pàtria menuda', 'Lluny de tu', 'I el sarró porto ple', 'Me n'aniré' i 'Deixa'm posar davall'). Jo havia iniciat la sessió poètica recitant un parell de poemes de Joan Vinyoli (enguany també és Any Vinyoli, convé no oblidar-lo), un dels quals és 'Manobre'; l'altre, una descripció crepuscular extreta del recull *D'una terra*.

En acabar la jornada poèticoescolar, m'he dirigit cap al centre de la ciutat, en aquest cas al recentment inaugurat Born Centre Cultural, per visitar la mostra de fotografies que del Poblell de Mequinensa va fer Jesús Moncada fa gairebé 45 anys. Metre me les estava mirant no he pogut evitar evocar fragments i l'escenari d'un dels primers contes de l'escriptor mequinensà –es tracta d'un dels tres contes moncadians que no estan vinculats, directament o no, amb Mequinensa i que, alhora, mostra trets autobiogràfics de l'autor–: 'Història de dies senars'. Vet ací els fragments més clarament evocadors: "En aquell temps jo compartia les golfes d'una casa del

carrer de Girona amb un gat que es deia Caius. Em trobava sense feina i per viure pintava en sèrie batalles navals, postes de sol i paisatges amb cérvols, pels quals em donaven una misèria. Tot just per mal menjar i pair pitjor. De nit escrivia històries de gent senzilla i parlava amb el gat. [...] De vegades fugíem de casa i vagabundejàvem tota la nit pels carrers. Un matí, tornàvem d'una d'aquelles excursions nocturnes. [...] A l'estació de França vam veure la malenconiosa sortida dels trens nocturns. Clarejava quan bàdàvem al Born, mentre descarregaven els camions de verdures i fruita. Allí, una peixatera maternal que ja ens coneixia d'altres vegades i sabia que érem artistes pobres havia regalat una sardina al Caius. Cap a les set vam seure en un banc fins que havien començat a regar els carrers. Això ens agradava molt. Era un goig tornar a casa per les voravies mullades i mirar la gent."

Només em cal dir, perquè entengueu la motivació primera d'aquest escrit, que l'època històrica en què ens cal situar aquest conte moncadian d'ambient urbà coincideix (el Born va estar en funcionament com a mercat central de Barcelona fins al 1971) amb els anys (1969-1971) en què Jesús Moncada va fotografiar uns carrers i unes racons d'una vila condemnada a desaparèixer; físicament. Com sap tothom, a salvaguardar el record i la vida dels darrers cent anys d'aquella vila s'entregà Jesús Moncada a través de la creació d'una obra literària intensa, rica i matisada. I gràfica; també.

Dol per la mort d'Albert Manent

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Nascut a Premià de Dalt el 1930, era fill de Marià Manent i Cisa, també escriptor.

“Albert Manent va destacar en el camp de la poesia, la narrativa, l'assaig i la història; una obra consolidada al llarg dels anys amb la publicació de més de 50 llibres, un miler d'articles en diaris i uns 400 articles en revistes especialitzades. La seva constància en aquest afany de consolidar la cultura de Catalunya li va fer impulsar, participar i/o dirigir complicades obres de caire col·lectiu que han estat cabdals en la construcció d'una cultura catalana normalitzada: l'*Enciclopèdia Catalana*, el *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, el *Diccionari dels catalans d'Amèrica* o la *Història de la Literatura Catalana*.”

Va ser un dels fundadors de la revista *Serra d'Or* i de la *Revista Ca-*

Albert Manent
ARXIU

talunya. El 2011 va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes que concedeix Omnium Cultural.

Va formar part del Departament de Cultura, al costat de Max Cahner,

al primer govern de Jordi Pujol, i des del seu càrrec institucional i posteriorment, va ajudar força a les associacions culturals franjolines a l'hora de cercar subvencions.

NO SOM D'EIXE MÓN

Manent i Malla (i MAC) // Francesc Ricart

En pocs dies hem conegut les morts d'Albert Manent i Ramon Malla, dues personalitats de primera fila que van tenir un paper important en la segregació de les parròquies de la Franja de Ponent del bisbat de Lleida, en un dels episodis que més ressò van aixecar. I, tanmateix, Manent estirava d'un costat i Malla no ho feia prou des del seu, i fins i tot pareixia que ho feia en direcció contrària. La segregació, bé que ho hem dit a bastament, ha estat un dels fets més traumàtics per a la catalanitat del territori.

Albert Manent, fill del poeta Marià Manent, premi d'Honor de les Lletres Catalanes va ser, entre altres mil-i-una coses més, un dels impulsors de la campanya “Volem bisbes catalans”. Per cert que el bisbe Ramon Malla es considera el primer bisbe electe fruit de la campanya, en ser nomenat bisbe de Lleida el 1968 en substitució d'Aurelio del Pino, d'ingrata memòria.

Aquest homenot, Manent, una enciclopèdia en moviment, va maldar cosa de no dir, perquè no es produís el pitafi que finalment es va produir: la segregació del bisbat de Lleida de les parròquies pertanyents a l'administració aragonesa. Ramon Malla, ell i l'església catalana, en canvi, no van estar a l'alçada de les circumstàncies i es van “abaixar les sotanes” per deixar escapar uns feligresos d'unes terres que havien viscut en el que molta gent entenem l'àmbit natural, el que ha conformat humanament aquestes terres al llarg de més de mil anys d'història.

El tercer nom del titular per sort és viu. No, no té res a veure

amb els altres dos, que jo sàpiga. Però jo vull aprofitar la coincidència temporal del reconeixement oficial de la Generalitat amb la concessió de la Creu de Sant Jordi a Macari Gómez Quibus (MAC), de Reus, d'ascendència fragatina. MAC és l'autor d'infinitud de cartells de pel·lícules populars. Un reconeixement dirigit a l'autoestima, perquè sempre s'agraeix que algú recordi els orígens i MAC em consta que els té presents.

No sé si us passa, però un s'esforça a reconèixer els signes del nostre temps; bé, els signes i els actes de les persones i –digueu-me fetixista– segueixo l'estela de les que m'han tocat des de la meua condició de fragatí. D'ací el meu recordatori per a dues personalitats com Manent i Malla, certament de signe “divers” en relació amb un dels fets cabdals que marquen aquest final de segle XX, el de la segregació de les parròquies, un fet que es coïa ara fa 20 anys. No em sé estar de reproduir unes paraules de mossèn José María Leminyana, sí, aquell de Roda: “pues somos ajenos a la catalanidad y no nos sentimos identificados con la iglesia catalana” (*La Vanguardia*, 20.06.1994).

Extraordinari, els pastors de l'església catòlica... Així ens va i ja no ens queden gaires més llençols per salvaguardar la catalanitat per la qual tant va bregar Manent, i per la qual tan tebi es va mostrar Malla. I MAC què hi pinta? Segurament no gaire res, però un hi vol veure una mica de llum d'estrelles ni que siguin les dels cartells de cine que li han merescut la Creu de Sant Jordi.

Areny i la Terreta: els orígens de la llengua catalana

// CARLES BARRULL

El passat 29 de setembre la vila ribagorçana d'Areny va organitzar la jornada: “*La Terreta: els orígens del català*”. L'acte servia per a inaugurar l'exposició temporal “Els orígens de la llengua catalana: Jo fideles vos seré” organitzada per l'IEC-Institut d'Estudis Catalans i els Ajuntaments d'Areny i Tremp amb el suport de les Diputacions d'Osca i Lleida que es va poder veure fins a finals d'any al Centre d'Interpretació de la Ribagorça. A l'acte també es va presentar un llibret amb el mateix títol, obra del filòleg Josep Anton Rabella, cap de l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC. Entre els parlaments polítics el dels alcaldes Miguel Gracia i Víctor Orrit. Després parlaren els filòlegs: Josep Anton Rabella, Ramon Sistac i Maite Moret, presentats per la regidora de cultura de l'Ajuntament de Tremp, Sílvia Romero.

El dia 25 de gener d'aquest any, l'exposició fou inaugurada a Tremp, amb els parlaments dels dos alcaldes i de la regidora de cultura. En la inauguració van intervenir Joandomènec Ros, president de l'IEC; Ramon Sistac, delegat de l'IEC a Lleida, i Joan Antoni Rabella, cap de l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC. Aquesta exposició es va poder veure a Tremp tot el mes de febrer.

Els actes d'Areny i Tremp pretenen donar a conèixer el text més antic fins ara conservat en llengua catalana (molt abans de les conegudes Homilies d'Organyà) és el jurament feudal que Radolf Oriol, castlà dels castells d'Areny i Orrit, realitza al comte Ramon IV del Pallars Jussà i a la comtessa Ermessenda i alhora, revaloritzar la llengua catalana a la Franja en un moment en que polítics i institucions com el Govern d'Aragó i les Corts d'Aragó s'inventen llengües sense cap aportació científica que ho justifiqui. A Areny i a Tremp, els filòlegs van aportar les dades suficients per a demostrar que la nostra parla és catalana i que en cap lloc del món es diuen coses com llengua pròpia d'una àrea determinada o lapao.

Per un altra banda es tractava de ficar em valor un text de fa quasi mil anys (primera meitat del segle XI) i demostrar que els orígens escrits de la llengua catalana es troben a la Vall Mitjana de la Noguera Ribagorçana i en concret a Areny i Orrit on fa quasi un mil·lenni es parlava i s'escrivien alguns documents en llengua catalana: gran diferència amb aquests temps on seguim parlant en català i ho escrivim tot en castellà.

Ara bé, sobta que, per a explicar un període històric de fa mil anys sols en parlin els filòlegs i no s'assessorin d'historiadors que ho han investigat i tot això amb el consentiment de l'IEC i dels Ajuntaments organitzadors de l'acte, i això que, d'historiadors i medievalistes que parlin de la Ribagorça n'hi ha un quants.

Del llibre presentat: “*Els orígens de la llengua catalana*” de Josep Anton Rabella, veiem que a la contraportada hi ha els logos de les tres institucions que ho editen: Ajuntament d'Areny, Institut d'Estudis Catalans i Ajuntament de Tremp, però en cap moment cita els editors ni l'editorial ni impremta ni els crèdits, ni ISBN ni depòsit legal, ni any, res de res. En definitiva, no té cap registre: és un llibre fantasma que no té cap identificador, és com conduir un cotxe amb matrícula, però sense cap certificat de matriculació, ni assegurança, ni ITV, ni res. I això ho fan l'IEC i els Ajuntaments d'Areny i Tremp??

En segon lloc: la contextualització del text amb la llengua parlada i escrita d'aquell moment era molt important, però en cap moment s'ha parlat de la història del Comtat de Ribagorça, del Comtat del Pallars Jussà, de la importància d'Orrit com a cap del *pagus*, de l'existència d'un comtat o un vescomtat, o no, amb Miró I i Guillem (segle X); de com al segle XI ja era més important Areny o de que Areny i Montanyana depenien en aquella època del Comtat del Pallars Jussà; de les guerres feudals entre els comtes dels dos Pallars i la seva incidència a La Terreta, però clar

Coberta del llibre

tot això era secundari. Un altre dels aspectes és la importància que el filòleg dóna al tema dels bisbats especialment al de la Seu d'Urgell ignorant el Bisbat de Roda d'Isàvena o sense comentar el paper

que van tenir els monestirs en l'organització territorial d'aquells temps, com és el cas del monestir d'Alaó a Sopeira, de gran importància per a la història eclesial d'Areny, Montanyana, Castanesa, Peralta de la Sal o Boí. S'ha de dir que el Bisbat de la Seu d'Urgell ha estat molt important, però aquesta importància prové de la seva dependència arran de la concòrdia de 1140, no d'un segle abans com diu l'autor. En aquella època, els bisbes de Roda eren qui consagraven les esglésies de tota aquesta vall; de fet a finals de setembre 1123, el Bisbe Sant Ramon de Roda va consagrar l'església de Sant Pere d'Orrit, pocs mesos abans de la seva visita a Taüll per a fer el mateix amb les de Sant Climent i Santa Maria.

Comparteixo que era un bon moment per a divulgar un text com el de Radolf Oriol, per a donar-lo a conèixer entre la societat, per a veure que la nostra parla és catalana i que com a tota llengua pot ser parlada i escrita, per a mostrar “Jo fideles vos seré”, però aquesta frase que pot ser aplicada a ser fidels a la nostra llengua, també ha de servir per a ser fidels a la història, i al patrimoni dels nostres pobles. Són els filòlegs els que han de fer recerca lingüística i dialectològica i l'han d'explicar, però quan es parla de temps tant llunyans, els errors històrics es resolen amb assessoraments d'historiadors i aquí, un cop més no s'ha fet.

TOCA MANETES

cançoner infantil de Josep Galan
il·lustrat per Betania Zacarías

JOSEP GALAN I BETANIA ZACARIAS

TOCA MANETES

**El millor regal:
el cançoner de Fraga,
el cançoner del Baix Cinca...**

